

W e r k g r o e p
T o e p a s s i n g
I n h e e m s e
F l o r a

JAARVERSLAG 2019

INHOUD**JAARVERSLAG 2019**

Inleiding	4
Thematische onderwerpen	4
Bijeenkomsten	4
Organisatie	5
Ledenbestand	5
Externe contacten	5
Financiën	5
Website	5

BIJLAGEN

Bijlage 1: verslag voorjaarsbijeenkomst	B1
Bijlage 2: verslag najaarsbijeenkomst	B6
Bijlage 3: verslag zomere excursie	B10
Bijlage 4: actiejaarplan 2019	B15

INLEIDING

De werkgroep toepassing inheemse flora geeft mede inhoud aan een ecologisch verantwoord groenbeheer, waarbij het gebruik van inheemse flora centraal staat. Dit gebeurt door het aanplanten van inheemse soorten, of door het scheppen van de juiste groeiomstandigheden.

De doelstelling van de TIF luidt als volgt: (vastgesteld op 8 november 2007)

Het uitwisselen van vakgerichte informatie en kennis.

Het onderhouden van persoonlijke contacten tussen gemeentelijke werkgroepleden.

Via discussieplatform elkaar bemoedigen en inspireren.

Kennis verwerven op het gebied van inrichting, aanleg en beheer van natuurlijk groen, met name in de woonomgeving.

Kennisoverdracht voor 'natuurbeheer' in brede zin.

Landelijke trends en ontwikkelingen van nieuwe beheermethoden volgen en stimuleren in eigen werkveld.

Naast 'toepassing inheemse flora' ook aandacht besteden aan het 'in stand houden van inheemse flora'.

Instrumentarium:

- Vertegenwoordiging door zoveel mogelijk vakdisciplines (ontwerpers, beleidsmakers, ecologen, biologen, beheerders etc.)
- Een goede geografische verspreiding van deelnemende gemeenten over het hele land.
- Samenwerken met andere organisaties, zoals 'Stadswerk' en de WSE (Werkgroep Stadsecologen)
- Via een website een informatieplatform zijn voor andere gemeenten. De website, www.heemflora.nl, is gelanceerd en wordt gevuld met informatie.

Werkwijze:

Elk jaar kiezen we een thema. Als leidraad gebruiken we het hoofdthema 'vormen van natuurvriendelijk groenbeheer en hun toepasbaarheid'. Een raamwerk helpt bij het structureren van het onderwerp. Om meer daadkracht te krijgen, wordt het raamwerk voor de thema's in een extra bijeenkomst in de vorm van een workshop uitgewerkt. De verkregen gegevens worden gebundeld. Een artikel betreffende een thematisch onderwerp, of een andere activiteit van de TIF aanbieden aan de vakpers is ook een mogelijkheid.

De werkgroep komt drie keer per jaar bij elkaar. Twee keer voor een vergadering in één van de deelnemende gemeentes en één keer voor een dagexcursie naar een object dat aansluit bij het thematische onderwerp. Tijdens de bijeenkomsten behandelen we het thematische onderwerp en bespreken we actuele onderwerpen. Ook presenteren we interessante projecten uit ons dagelijks werk aan elkaar. In de middag bezoeken we een groenobject in de gastgemeente.

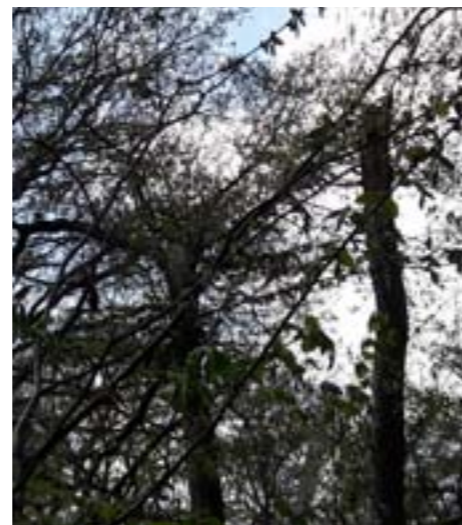
THEMATISCHE ONDERWERPEN**Draagvlak voor biodiversiteit**

Bijeenkomsten en excursies stonden in het teken van thema draagvlak voor biodiversiteit.

BIJEENKOMSTEN

Voorjaarsvergadering: 11 april te Amstelveen

Het onderwerp voor deze bijeenkomst was de ontwikkeling van bomen. Met name aandacht voor bomen in de veteranenfase en een manier van snoeien die voorkomt dat bomen voortijdig moeten worden gekapt (breuksnoei).

Najaarsvergadering: 10 oktober te Den Bosch

Bomen en biodiversiteit in de binnenstad van Den Bosch. We verkenden via een wandeling door de stad diverse verschillende locaties.

Zomerexcursie

Op 13 juni bezochten we in Apeldoorn paleistuin Het Loo, kregen we een presentatie over bomen en biodiversiteit in Apeldoorn en bekeken we diverse locaties in de stad met voorbeelden uit de praktijk

ORGANISATIE

Er wordt een roulatiesysteem van drie jaar gehanteerd.

Lijst van aftreden: secretaris: 2019
 voorzitter: 2020
 penningmeester: 2021

LEDENBESTAND

In 2019 waren de volgende gemeentes actief lid van de werkgroep; Amstelveen, Apeldoorn, Den Bosch, Den Haag, Haarlemmermeer, Leiden, Lelystad, Schiedam, Utrecht, Midden Delfland, Vlaardingen, Schiedam en Deventer.

EXTERNE CONTACTEN

In 2011 heeft de TIF contact gezocht met de WSE (Werkgroep Stadsecologen). De twee werkgroepen opereren in hetzelfde vakgebied. Er is nagedacht in welke vorm de TIF en de WSE elkaar kunnen versterken. In 2018 hebben leden van de twee werkgroepen elkaar op de hoogte gehouden van de wederzijdse activiteiten. De TIF nodigt de WSE uit voor de jaarlijkse zomerexcursie.

FINANCIEN

Elke lidgemeente betaalt een jaarlijkse contributie van €25,- per jaar. Dit geld wordt besteed aan werkgroep gerelateerde uitgaven, zoals excursiekosten of kosten die gemaakt worden bij het maken van een publicatie.

WEBSITE

De website, www.heemflora.nl, wordt regelmatig bezocht.

De website is aangepast op vindbaarheid. De opbouw is iets aangepast en een zogenaamde e-bibliotheek is toegevoegd.

Elke deelnemer kan hier eigen publicaties aan toevoegen.

Verslag voorjaarsbijeenkomst 11 april 2019 te Amstelveen

Aanwezig: Carine de Rouw (Den Bosch), Walter Busse en Rinus Hofs, Henri Hennequin (Amstelveen), Jan Metselaar en Esther Vogelelaar (Den Haag), Marc Boon (Utrecht), Ernst-Jan Mulderij en Petra Bennink (Apeldoorn), Karen Jansen (Leiden), Stan van der Laan en Henk Nijenhuis (Haarlemmermeer), Lammert Smit (Deventer), Ger Stam, Angeline Sijsenaar (Vlaardingen), Mickel Moerman, Martin Poot (Midden Delfland).

VERSLAG	ACTIE
<p>1. Opening en dagindeling Carine opent de vergadering.</p> <p>We starten met een korte voorstelronde. Martin Poot en Mikel Moerman uit Midden Delfland maken vandaag kennis om zich te oriënteren op een lidmaatschap van de werkgroep. Martin is voorman in de buitendienst en Mickel beleidsmedewerker groen, natuur en spelen. Andere nieuwkomer is Angeline Sijsenaar uit Vlaardingen. Zij is adviseur openbare ruimte met een ruime groenkennis.</p> <p>Hendrik Pars uit Lelystad heeft een nieuwe baan in Dronten. Arjan van der Veen neemt zijn plek in de TIF voorlopig waar.</p> <p>Marc Boon uit Utrecht kan wegens drukke werkzaamheden de najaarsbijeenkomst niet organiseren. Het alternatief is Den Bosch of Deventer. Carine overlegt met Lammert.</p> <p>Anneloes Voorberg, onze contactpersoon bij Stadswerk zou tijdens deze bijeenkomst aanwezig zijn. Onder andere om het te plaatsen TIF-artikel te bespreken. Helaas heeft zijn een andere baan. Maarten Loeffen is ons interim contact. Carine heeft op 26 april contact met Stadswerk i.v.m. de gedragscode. Zij zal het onderwerp ook nog een aansnijden.</p> <p>2. Verslag en afsprakenlijst najaarsvergadering</p> <ul style="list-style-type: none"> - De eerder opgestuurde opmerkingen van Esther worden verwerkt in het verslag. - Teksten bij ledeninbreng; Den Bosch: aanpassen; beoordeling ingenieursdiensten. Haarlemmermeer; rol politiek. - Keuzemoment: groepsfoto 6 is gekozen; we staan er allemaal helemaal op, met zo min mogelijk afleiding op de achtergrond. <p>3. jaarverslag 2018 Aanpassen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De WSE wordt altijd uitgenodigd voor de zomerexcursie. - Lijst van aftreden in het actiejaarplan kloppend maken. - Locatie voor de najaarsvergadering niet in Utrecht. Nog nader te bepalen in overleg. <p>4. Thematisch onderwerp; bomen en biodiversiteit en zomerexcursie Een aantal aandachtspunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wanneer moeten we exoten bestrijden? Voorbeeld Amerikaanse vogelkers, die inmiddels is ontdekt door insecten. Inheemse bomen hebben nog steeds de grootste aantrekkingskracht op insecten. - Klimaatbestendig is niet altijd biodiverser. Bijv. voor een goede luchtdoorstroming op bepaalde locaties kun je beter geen bomen planten. Bij hittestress is planten van grote bomen juist wel gewenst. - Inheemse boomsoorten hebben de droge zomer van vorig jaar beter doorstaan de veel exoten. - Er wordt vaak gesteld dat we de huidige inheemse boomsoorten kwijtraken door de klimaatverandering. Deze soorten hebben echter al vele klimaatveranderingen doorstaan, zowel koud als warm. De kans is dus goed aanwezig dat dit uiteindelijk wel mee zal vallen. - Preventief verwijderen van ziektegevoelige bomen (bv. essen) is niet aan te raden, omdat je hiermee de potentiële overlevers met aangepast genenmateriaal ook uitroeit. - Het blijft altijd maatwerk. Veiligheid (uitzicht) speelt in sommige gevallen ook een rol. - Om echt biodivers te zijn, hebben wij mensen een veel te net ideaalbeeld voor ogen. Stedenbouwkundigen hebben vaak een ander (strakker) beeld voor ogen dan landschappers. 	<p>Carine</p> <p>Carine, Rinus</p>

BIJLAGEN

Voorbeelden uit de praktijk:

- Een gevarieerd sortiment aanplanten in één straat is biodiverser en ook minder kwetsbaar. In Midden Delfland is het "probleem" eenduidigheid in een project opgelost door een hoofdhoutsoort (grauwe abeel) op een regelmatige afstand aan te planten, met daar tussenin in een willekeurig ritme meerdere andere soorten.

In Leiden is iets soortgelijks gedaan, maar dan door de hoofdhoutsoort (ook grauwe abeel) een hoger percentage te laten uitmaken dan de andere soorten. Vanuit de stad komt ook steeds vaker de vraag naar een meer gevarieerd sortiment in één straat.

Tijdens de zomere excursie komen verschillende aspecten aan de orde.

5. Website

Inmiddels zijn we overgestapt naar een andere provider. De indeling en teksten zijn aangepast. Rest nog het actualiseren van de introteksten van de verschillende gemeentes. Leuk idee is om per gemeente een karakteristieke foto toe te voegen.

De adressen van de verschillende leden kunnen worden verwijderd. Belangstellenden kunnen via het contactformulier contact leggen en vandaaruit sturen we het door naar de juiste persoon.

6. Publicatie(s) vakliteratuur

We krijgen een nieuwe contactpersoon bij Stadswerk. Hiermee staan we met ons voorbeeldartikel weer aan de startstreep. Men heeft liever geen zelfgemaakte teksten. Het is beter om iemand uit te enthousiasmeren voor het houden van een interview.

We sturen een uitnodiging voor de zomere excursie.

7. Informatie-uitwisseling

Correspondentie:

Mailwisseling over aanpassen najaarsvergaderingslocatie. Belangstelling van gemeente Midden Delfland voor de TIF.

Financiën:

De begroting is opgemaakt. We hebben een ruim voldoende positief saldo.

(Nieuwe) leden:

Midden Delfland is aspirant TIF-lid. Ze wordt uitgenodigd voor de zomere excursie.

Vanuit Vlaardingen gaat Angeline Sijsenaar de werkgroep versterken.

Ledeninbreng:

Amstelveen:

- Werkt aan een vogelplatform: randen worden met kruiden ingezaaid, o.a. ten gunste van de grutto. Melk van koeien uit het vogelvriendelijke weiland wordt lokaal verkocht. Op 11 april wordt een huiszwaluwtil onthuld.

Den Haag:

- Het kappen van heel veel krakkemikkige populieren stuit op veel weerstand bij de bevolking. De kap is hierdoor stopgezet. Uiteindelijk mogen er toch weer bomen gekapt. Dit gaat via een populierenbestek.

- Gaat een puntensysteem invoeren voor natuur- en groeninclusief bouwen. Esther stuurt link met informatie.

- Het ecologisch integraal oeverbeheerplan is in ontwikkeling en zal dit jaar gereed zijn.

- Voor de geluidswal bij de A13 zijn we gestart met een (beheer)plan om een bijen- en vlinderlint te realiseren (met subsidie van de provincie Zuid-Holland). Dit om het belang van de wal voor bijen en vlinders op de kaart te zetten. Deels om 'verbossing' van het gebied te voorkomen.

Vlaardingen:

- Ontwikkelt een product waarin de verschillende natuurminnende vrijwilligersgroepen met hun onderwerpen nauw zijn betrokken. Het gaat onder andere over natuur- en milieueducatie en de aanleg van minibosjes. (Een minibos naar voorbeeld van Tiny Forest, maar dan realistisch).

- Scholen krijgen subsidie om hun schoolpleinen te vergroenen.

- Geeft burgers kleinschalige (vergroenings)voorbeelden, die makkelijk thuis uitvoerbaar zijn.

- Heeft een nieuwe boomverordening.

Bijlage 1

allen

Henri

Ernst-Jan ism
secretaris

Esther

BIJLAGEN

Apeldoorn:

- Is bomenstad van Europa, maar ook hier is veel gekapt. Onder andere fijnsparrren die waren aangetast door de letterzetter.

- Op Gelders niveau zijn initiatieven om de biodiversiteit te vergroten. Bijvoorbeeld de aanleg / versterken van bosplantsoenen op kansrijke plekken. Apeldoorn is geregistreerd als bijenstad.

- Problemen met SBB ivm met wildroosters en hekken. Aangelegde verbindingen zorgden voor een grotere variatie. Officieel leven er twee wolven in het gebied.

Haarlemmermeer:

- Maakt een natuurvisie voor het poldergebied. De overheid verricht inspanningen om boeren te motiveren mee te doen.

- Legt mini voedselbosjes aan in plaats van Tiny Forests.

- Doet onderzoek naar de aanleg van een geboortebos.

- Moet veel woningen bouwen. Zoektocht naar de juiste omgeving en hoe. Openbaar of particulier?

- De bermen zijn 2 jaar geleden aanbesteed. De adviezen zijn goed overgenomen. Er zijn onder andere plekken met sinusmaaibeheer. De resultaten worden gemonitord. Dit jaar worden de goede resultaten zichtbaar. Stan zal de gegevens delen.

Amstelveen:

- Ook hier zijn veel bomen gekapt. Onder andere door het verbreden van de A9. Groenstructuren zijn niet bestuurlijk vastgelegd.

Den Bosch:

- Investeert in de aanleg en stimulering van geveltuinen.

- Legt kleine bosjes aan onder de titel Tiny Forest, maar dan zonder de bijkomende voorwaarden als participatie en educatie.

- Er is subsidie voor de aanleg van groene daken. Hele wijken doen hier inmiddels aan mee.

- Wadi's worden ingeplant met een mix van heesters en vaste planten volgens een samenstelling door Margareth Hop.

- Bouwt tiny houses als tijdelijke woningen.

Leiden:

- Steeds meer lanen en straten worden ingeplant met een gemengd bomensortiment.

Midden Delfland:

- Aandacht voor klimaatbestendigheid dmv een integrale visie. Het buitengebied wordt ook betrokken bij het groenbeleidsplan. Men wil het ecologisch beheer verankeren.

Deventer:

- Uitgevallen bomen door stormschade zijn herplant.

- Verwerkt groenafval deels met de Bokashi methode.

Algemeen:

Oude stadsparken zijn van belang voor de biodiversiteit en het klimaat.

Het is de vraag of honingbijen concurreren met wilde bijen. Volgens Arie Koster wel. Het is wel afhankelijk van de nectar- en stuifmeelrijkdom van het gebied. Door aan te sluiten bij Groene Cirkels Blijenlandschap slaan overheden, wetenschap en bedrijfsleven de handen ineen.

Het is belangrijk om aan de politiek uit te leggen wat de consequenties zijn van bepaalde besluiten en maatregelen.

Bijlagen:

Verslag middaggedeelte

Stan

Middagexcursie voorjaarsbijeenkomst Amstelveen 11 april 2019.

De middag staat in het teken van ons jaarthema: Bomen en biodiversiteit. Hoe beheren we oude bomen en kunnen we ze een zo lang mogelijke toekomst geven?

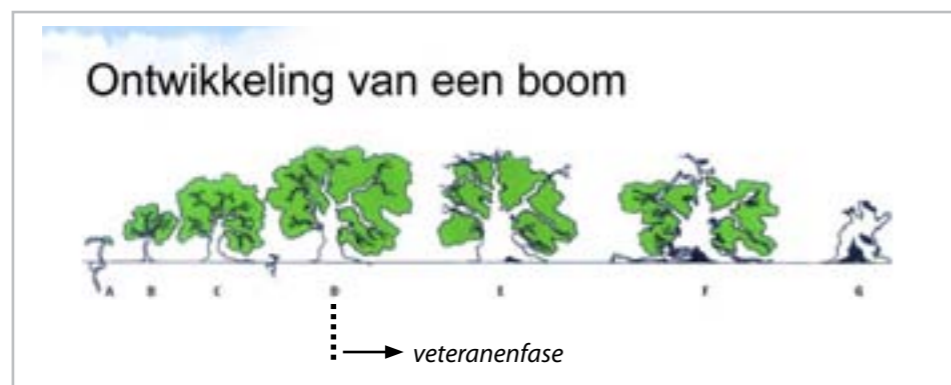

Presentatie Johannes Regelink: Breuksnoei? Op naar meer veteranenbomen

Johannes Regelink is begonnen met een Landschaps- en ecologisch adviesbureau. Zijn ervaring met missers in de uitvoering van projecten zet hij nu in als natuuraannemer (Ranox natuuraannemer). Bij zijn organisatie zijn zeven groenaanemers aangesloten, waaronder Hoek. Met name Ruben van Praag, die boomverzorger is.

Een boom ontwikkelt zich van jonge boom naar een volwassen stadium en vandaaruit naar de veteranenfase. De volwassen leeftijd wordt bereikt op ongeveer 1/3 van de levensduur. Vanaf dat moment stijgt ook de ecologische waarde. In de veteranenfase ontstaan ook de problemen met takbreuk en veiligheid. Hierdoor wordt maar al te vaak beslist dat de boom "op", of "kaprijp" is.

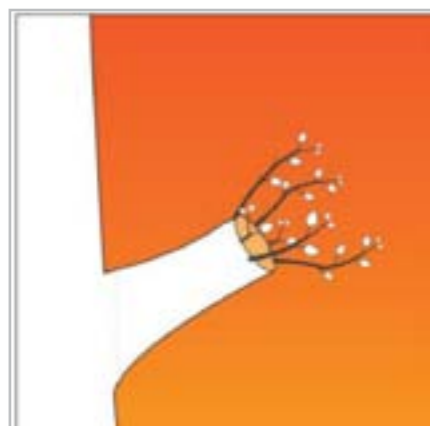
Een verouderende boom bereidt zich voor op de volgende levensfase door een secundaire kroon te ontwikkelen. Er ontstaan allemaal kleinere scheuten dicht bij de stam. Dit om de breuk van grotere takken te compenseren. Dit is dus geen teken van zwakte, maar de overlevingsstrategie van de boom.

Kandelaberen versus breuksnoei

Om een boom langer te kunnen handhaven voeren we vaak snoei uit door de boom te kandelaberen. Hierbij creëren we een vlakke snoeiwond. De takken die hieruit weer gaan groeien hebben een slechte aanhechting. Kandelaberen rekt het leven van de boom iets, maar is eigenlijk uitstel van executie. 80% van bomen die op deze manier zijn behandeld gaan uiteindelijk toch dood.

Er is ontdekt dat nieuwe takken die na een natuurlijke takbreuk zijn ontstaan, wel goed zijn aangehecht. Het breukvlak van zo'n breuk is vaak grillig. De boom reageert op het geweld door het aanmaken van hormonen, die het uitlopen van adventiefknoppen stimuleert. Die situatie kunnen we nabootsen door een bepaalde manier van snoeien. Een tak wordt gedeeltelijk ingezaagd, waarna het laatste stuk onder spanning wordt uitgebrouwen. Die spanning is voorwaarde om de hormoonproductie van de boom op gang te brengen. Takken worden dus eigenlijk gecontroleerd afgebroken.

Reactie van de boom na kandelaberen.

Reactie van de boom na breuksnoei.

Door breuksnoei bereiken we:

- Een veilige boom, door het voorkomen van breuk van grote takken.
- Stimuleren van een binnenkroon.
- Een hoge biodiversiteit.

Bomen met een lange levensduur op een gezonde manier.

De beheermethoden uit het Handboek bomen gelden tot de volwassen levensfase. Daarna komt de breuksnoei methode in beeld. Het is wel van belang het hele plaatje mee te nemen. Een boom op een hele slechte groeiplaats zal het ook met breuksnoei waarschijnlijk niet redden.

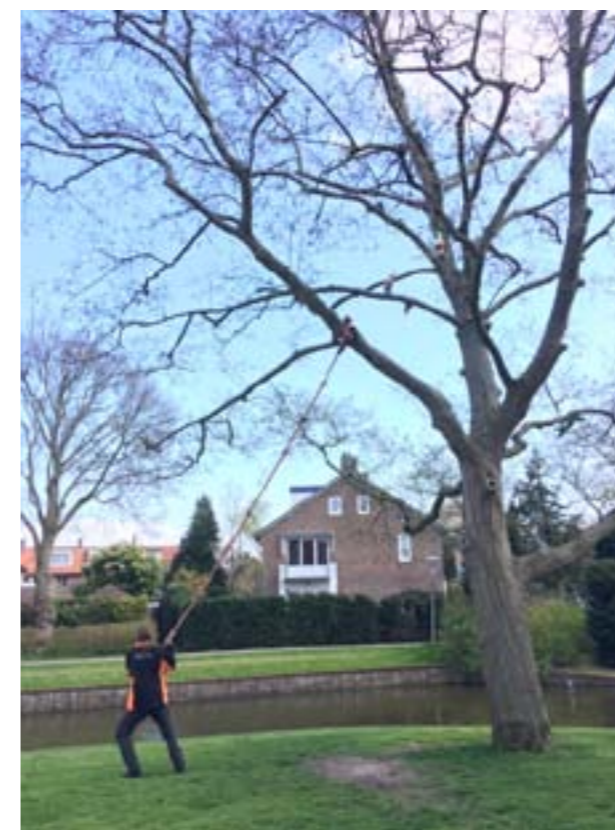
Wandeling door de wijk

Na de presentatie maken we een rondje door de woonwijk naast park de Braak. We zien verschillende bomen die al met breuksnoei zijn aangepakt. Het aanvankelijke beeld is slordig, maar na verloop van tijd, is hier niet veel meer van te zien. Zeker in het zomerseizoen, als er blad aan de bomen zit.

Hoe dik is deze boom?

We sluiten deze geslaagde en leerzame dag weer af in onze vergaderlocatie, Een huisje in park de Braak. Met dank aan de organisatoren en Johannes Regelink voor een boeiende bijdrage.

Johannes in actie bij een boom, maar wie kijkt daar toe?

Verslag najaarsbijeenkomst 10 oktober 2019 te Den Bosch

Aanwezig: Carine de Rouw (Den Bosch), Walter Busse en Rinus Hof's Amstelveen), Jan Metselaar en Esther Vogelaar (Den Haag), Ernst-Jan Mulderij en Petra Bennink (Apeldoorn), Karen Jansen en Stan van der Laan (Leiden), Henk Nijenhuis (Haarlemmermeer)

VERSLAG	ACTIE
<p>1. Opening en dagindeling Carine opent de vergadering. We vergaderen deze ochtend in het Innovatiehuis. Het innovatiehuis is een ontmoetingsruimte voor de MBO sector voor initiatieven en reflectie. De sfeer is huiselijk en prettig.</p> <p>2. Verslag en afsprakenlijst najaarsvergadering - n.a.v. gedragscode: stadswerk: RVO overgenomen (in maart volgt de uiteindelijke goedkeuring) Voor alle bestaande codes geldt uitstervingsbeleid.</p> <p>Biodiversiteit is belangrijker dan beschermde soorten: Behoud is prima, verbeteren is beter.</p> <p>3. Actiejaarplan 2019 Voorjaarsvergadering: 9 april in Den Haag. Zomerexcursie: 11 juni, voorstel: Lelystaad en Markerwadden. Najaarsvergadering: 15 oktober in Utrecht of Deventer? Carine benadert deze gemeentes.</p> <p>Het jaarthema: Een groen en natuurinclusief 2020.</p> <p>4. Voortgang website De website is aangepast op vindbaarheid. Verder hebben we ruimte voor brochures e.d. Een zogenaamde e-bieb. Niet alle gemeentes hebben hun introductieverhaaltjes op orde. Graag allemaal nog een kritisch naar je eigen bijdrage kijken.</p> <p>5. Publicatie in vakliteratuur Het contact leggen met de nieuwe medewerkster van Stadswerk is nog niet gelukt. Rinus belt Maarten van Loeffen voor een afspraak.</p> <p><i>(Inmiddels geeft Marcelle Verhoeven van Stadswerk contact gehad met Rinus en aangegeven in overleg te gaan met de redacteur. Ook wil ze graag aansluiten bij onze voorjaarsvergadering).</i></p> <p>6. Thematisch onderwerp Het onderwerp voor 2020 is "Een groen en natuurinclusief 2020" Interessant is een lezing door NatuurInclusief (Jarno Beijk uit Borculo) in combinatie met een kijkje in Den Haag</p> <p>7. Informatie-uitwisseling <i>Financiën:</i> We hebben inmiddels 14 betalende leden. dd van de najaarsvergadering heeft nog niet iedereen betaald.</p> <p><i>Ledeninbreng:</i> Amstelveen: - Heeft een levend archief biodiversiteit. Het plan is om zaad uit een oude zadencollectie (Hollandse granen, inheemse planten) weer op te kweken. - Hebben stagiaires: Environment + Forestry uit New York en uit Noord Finland. - Dat door de klimaatverandering nu soorten uit het zuiden moeten worden toegepast is onjuist. Onze huidige soorten hebben al veel verschillende klimaten overleefd in de loop van de tijd. - Entente Florale vooral om kennis uit te dragen. - Informatie over de eikenprocessierups is opgenomen in website. Er waren 750 bomen besmet met 2250 nesten. In Aalsmeer was er weinig overlast. Belangrijk voor de bestrijding is een biodiverse omgeving. Het pleit voor extensief grasland versus gazon.</p>	<p>Rinus Carine</p> <p>Allen</p> <p>Rinus</p>

Den Haag:

- In de Nota stadsnatuur wordt ingezet op ecologisch beheer bijvoorbeeld door cultureel groen om te vormen naar meer natuurlijk groen. Een middel hiervoor is de zogenaamde 'natuurkansenscan'. Via deze 0-meting worden de kansen voor omvorming in beeld gebracht en kunnen worden uitgevoerd. Het streven is om een intergemeentelijke aanpak te ontwikkelen.
- We zijn bezig met de ontwikkeling van ecologische werkpakketten (naast de culturele werkpakketten) die moeten worden ingepast in ons groenbeheersysteem.
Een van de doelen is om de kosten van ecologisch beheer te kunnen inzichtelijk te maken. Uiteindelijk moeten de ecologische werkpakketten 'landen' in de bestekken.

Apeldoorn:

- Oudere werknemers voeren vaak het bosbeheer nog op een oude manier uit. Hierdoor is de kruidlaag in bosjes vaak erg gecultiveerd. Het werkblad bosplantsoen geeft een handvat voor een biodiversere aanpak. Het ecologische staat tegenover het standaardbeheer: wat doe je wel en wat doe je juist niet?
- Op groenonderhoud wordt bezuinigd.
- Er is een nieuwe aanpak voor de bestrijding van de eikenprocessierups en de Japanse duizendknoop. Tijdens de voorjaarsvergadering wordt de progressie gedeeld.

Haarlemmermeer:

- Veel initiatieven (bijvoorbeeld bijvriendelijk Deltaplan) zijn vooral gericht op populariteit. Project Natuurinclusief bouwen is uitbesteed en blijft liggen bij architecten. Door voorbeelden problemen zichtbaar maken bij het bestuur.
- Randen langs oevers in gazonvakken blijven staan. Een hiaat is nog de controle op de uitvoering.
- De bosvakken in nieuwe projecten worden vaak ingericht met bomen en struiken, maar er wordt geen speciale aandacht besteed aan de kruidlaag. Ontwikkelingen: Beukenbos met pionierstruiken ertussen, moseik naast inheemse eik; de hoeveelheid struiken gaat achteruit.
- Voor het werk met kruiden is een apart budget.
- De firma Griffioen doet onderzoek naar het gebruik van inheemse plantensoorten in het licht van het klimaatbestendig inrichten van de openbare ruimte.

Den Bosch:

- Door de aanleg van het Maxima kanaal is het gedeelte van de zuidwillemsvaart dat door de stad loopt minder belangrijk geworden voor de scheepvaart. Dit gedeelte wordt nu omgevormd tot het Zuid Willems Park, een gebied dat de binnenstad verbindt met het buitengebied.
In het talud staan Acer saccharinum met plakoksels. Er is geïnvesteerd in veiligheid over de weg en niet over het water. In het plan blokken met Acers en blokken met andere soorten met kunstwerken ertussen.
- Langs de Parade staan kastanjes met bloedingsziekte. De bomen zijn instabiel. Doordat er een aantal bomen tussenuit is gevallen krijgen de andere bomen meer windbelasting. Dit is opgelost door de bomen in te nemen/kandelabereren.
- Onder bomen niet meer maaien, maar een mulchlaag aanbrengen.

Leiden:

- In het Singelpark is ook aandacht voor biodiversiteit.
- Middels het project "Groene Kansen" worden (onnodig) versteende plekken in de stad samen met bewoners vergoend.

Bijlagen:

Verslag middagedeelte
Actiejaarplan 2020

Ernst Jan

Karen Jansen, december 2019

Middagexcursie najaarsbijeenkomst Den Bosch 10 oktober 2019

Tijdens de middag wandelen we door Den Bosch langs verschillende locaties met bomen in de stad als leidraad.

Paleisbrug

De Paleisbrug is een groene overkluizing over het spoor dat de binnenstad verbindt met het Paleiskwartier. Het groenplan is minitieuus uitgedacht door tuinarchitect Piet Oudolf, met ter plekke van de bomen meer groeirimte (5 m³). Verder is er een kunstmatige watervoorziening en vloerverwarming. Piet Oudolf maakte het beplantingsplan. Hierbij werd met de soortkeuze niet helemaal goed rekening gehouden met klimatologische omstandigheden.

Mede door de hoge gebouwen eromheen is deze plek een echt windgat. Dit is duidelijk te zien aan de bomen, die het erg moeilijk hebben.

Daarnaast is dit vooral ook een erg gave verbinding met een bijzonder karakter.

Muurbegroeiing op een smalle plek.

Bomen langs de Westwal

De lepen aan de westwal komen uit Frankrijk. Tegenwoordig ligt de herkomst van het plantmateriaal dichterbij huis. Ook plant men meerdere bomen aan in één straat.

Gebied rond stadspoort citadel

Dit gebied is heringericht. Het groen staat boven een parkeergarage. De grote bomen krijgen extra water op plekken waar de funderingen van de oude stadspoort nog in de grond zitten.

Japanse duizendknoop

Aan de singelgracht naast het bastion oranje wordt de Japanse duizendknoop bestreden. Op dit bastion Oranje ligt tevens het Bastionder

Diverse voorbeelden van vergroening in de stad

VERSLAG ZOMEREXCURSIE 2019

Locatie: Apeldoorn

Thema: Bomen en biodiversiteit

Datum: 13 juni 2019

Deelnemers

Carine de Rouw (Den Bosch), Karen Jansen (Leiden), Esther Vogelaar, Jan Metelaar (Den Haag), Rinus hofs, Walter Busse (Amstelveen), Ger Stam (Vlaardingen), Stan v.d. Laan, Henk Nijenhuis (Haarlemmermeer), Petra Bennink, Ernst Jan Mulderij (Apeldoorn). Oud leden: Hein Koningen, Fer van Strijen, Eric Rood.

Rondleiding in paleistuin Het Loo

We starten de dag met een rondleiding door paleispark het Loo door Peter Veenhuizen. Zijn familie heeft al een lange geschiedenis op dit terrein. De kennis over dit gebied zit hem als het ware in de genen.

Een stukje historie

Kroondomein het Loo omvat een gebied van 11.000 ha. Het is begonnen met Stadhouders Willem III. Hij was in de 17e eeuw op zoek naar een jachtslot. Hij viel op dit gebied door de aanwezigheid van water en kocht het middeleeuwse slot het Oude Loo met 200 hectare land. Nadat hij koning van Engeland was geworden, liet hij het slot uitbreiden. Hij liet bij het slot een Franse tuin aanleggen. Hij had daarbij de tuinen van Versailles in gedachten. Het gebied was geaccidenteerd (Klein Zwitserland). De grond in het park is droog. Dit komt onder andere door kleischollen, die verticale storende lagen vormen. Die schollen zijn ontstaan door opstuwingen door rivieren. Door het graven van sprengen en beken werd water naar de tuinen gevoerd. Vanuit een hooggelegen bron bij Hoog Soeren werd een 13 km lange leiding aangelegd, waardoor de zogenaamde Koningsfontein veertien meter hoog kon spuiten.

Sprengen.

veranderd in het zogenaamde natuurvolgend bosbeheer.

Natuurvolgend beheer

Bij natuurvolgend beheer ontstaat een evenwicht tussen natuur, houtproductie en landschapsschoon. Kroondomein Het Loo beschikt over een certificaat duurzaam bosbeheer volgens de FSC. Het bos heeft de volgende vier functies: natuurfunctie, klimaatfunctie, belevingsfunctie en productiefunctie.

Het bos is nu een waardevol gebied met bomen van wel zo'n 300 jaar oud. Via lanen (o.a. de Koningslaan, de verbinding naar Amersfoort) met een enkele of dubbele rij reisde men van het ene jacht naar het andere. Er is voor deze bomen geen eenduidig vervangingsbeleid. Op gedeeltes met open grasland staan prachtig uitgegroeide solitaire bomen.

Koningslaan.

Solitaire boom.

B10

Bezienwaardigheden

Tijdens onze wandeling komen we naast de bomen ook langs andere bezienswaardigheden:

- Ijskelder: hier werd in de winter ijs in opgeborgen om het in de zomer te kunnen gebruiken voor koeling. Nu wonen er vleermuizen.
- Follies: bijvoorbeeld de Willemstempel. Hier verbleef koningin Wilhelmina graag.
- Paardenkerkhof: hier liggen naast andere huisdieren van de Oranje's de paarden begraven, die om te voorkomen dat ze in handen van de vijand zouden vallen werden gedood.
- Schietbaan: de schietbaan was een oefenbaan. Koningen werden uitgenodigd om zich te bekwamen in het schieten met een geweer.
- Mecklenburgse stijl: diverse huizen, zoals de Jagershof, zijn gebouwd in de Mecklenburgse stijl (vakwerkhuisen, de stijl van de geboorteplaats van Prins Hendrik) Dit waren vaak dienstwoningen voor boswachters en jachttopzichters.
- De hoogste boom van Nederland: een douglasspar van 52 meter, geplant in 1870.

Willemstempel.

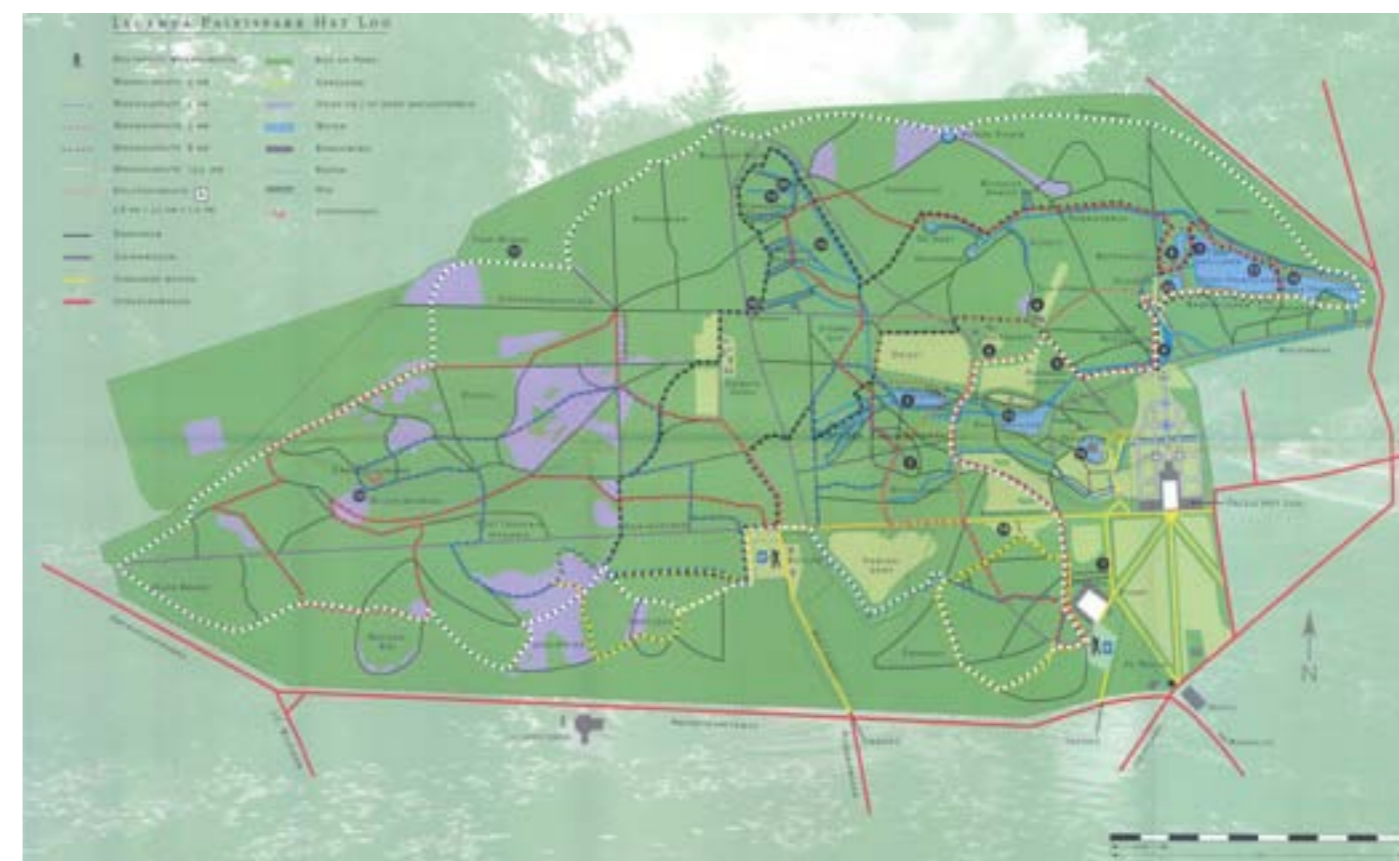
Oude boom.

Nieuw voor oud.

De hoogste boom.

B11

Presentatie 'Bomen en biodiversiteit in Apeldoorn'

Apeldoorn ligt op de Veluwe in het overgangsgedebied naar de IJsselvlakte. Het kent verschillende landschapstypen, van open land tot bos. Het Programma Klimaat en Natuur is een tweejarig project met diverse onderdelen; bodem, groen- en oppervlaktewater, klimaatadaptatie, beekherstel, groenbeleid en landschap. Oftewel; ecologie. Voorbeeld van een klimaatadaptief plan is het plan Marktstraat - Klimaatstraat. Het naar boven halen van de beek en het toevoegen van verticaal groen geeft verkoeling op deze hete, totaal versteende plek.

Ecogids

De ecogids is ontstaan uit een behoefte aan overzicht en zorg om biodiversiteit. Het geeft een invulling aan bescherming en speelt in op de omgevingswet. In de uitvoeringsagenda staan plannen voor o.a. duurzaam beheerde bossen, natuur beschermen op landschapsniveau, herstellen van ecosystemen, een digitale atlas en natuurlijk kapitaal op waarde schatten. De ecogids werkt van grof naar fijn. Apeldoorn heeft veel groen. Veel daarvan maakt deel uit van Natura 2000 gebied. Toch is er nog veel te verbeteren. De problemen zijn:

- Een haperend ecosysteem door intensieve landbouw.
- Een deken van stikstof over het gebied door verkeer.
- Versnippering van leefgebieden.
- Vervlakking van het buitengebied.
- Sterieler worden van bebouwing.
- Klimaatverandering.

De visie van Apeldoorn is: Het goed laten functioneren van de structuren en de samenhang van het ecologisch systeem & Het waarborgen van een gebiedseigen en levendige biodiversiteit ofwel soortenrijkdom. Dit krijgt vorm door de volgende vier puzzelstukken: beschermen, bouwen, beheren en beleven.

Beschermen

Beschermen van natuur gebeurt actief via toetsing en handhaving van de wet en via soortmanagementsplannen. Voorbeelden van soorten met een soortmanagementsplan zijn de beekprik en bebouwbewonende soorten zoals huismussen. Ook worden beschermde soorten in kaart gebracht.

Bomenplan

Ook voor de 85.000 bomen is een visie en plan opgesteld. Vervangig van bomen gebeurt vaak in pieken, omdat aanplant gebeurt per nieuwbouwproject/wijk. Waardevolle bomen werden al beschermd in het bestemmingsplan. Voor de andere bomen gelden vijf principes:

- Streven naar maximale kaliteit.
- Bedekkingsgraad gaat voor aantallen.
- Diversiteit in sortiment en leeftijd
- Gefaseerd vervangen.
- Onderscheid in hoofd- en secundaire structuur (frame en franje) Het frame krijgt voorrang.

Het maximaliseren van de kwaliteit en omlooptijd van bomen is een belangrijke randvoorwaarden. Het creëren van een optimale groeiplaats, op welke manier dan ook, is daarbij essentieel.

Uitgangspunten bij boombeheer:

- Vervanging bij 70% uitval (integrale aanpak)
- De stadsring is een parkzone met groepen bomen in een ecologische berm (verschrallingsbeheer).
- De radialen prioriteit voor boomstructuren (geen verschrallingsbeheer).

Bomen in de stad kennen veel bedreigingen. Denk aan bouw- en graafwerkzaamheden, schadelijke natuurverschijnselen (ziektes en plagen) en gebrek aan groeiruimte. De maatschappij is in de loop van de tijd behoorlijk veranderd. Waar vroeger nog ruimte was op straat voor bomen, wordt de ruimte nu bijna volledig ingenomen door verkeersoplossingen en ondergronds ligt een woud aan kabels en leidingen. Dat kan leiden tot grote groeiverschillen in dezelfde straat. Een oplossing voor het toevoegen van bomen in zo'n problematische omgeving is het gebruik van bunkers en kratten. Apeldoorn was voorloper met dit systeem. De eerste proef was in 1997 met het project Egelantier. Een goed voorbeeld is ook de Stationsstraat. Eind 19e eeuw stond in deze straat aan weerszijden een rij bomen. Eind 20e eeuw was de ruimte volledig opgesoupeerd aan verkeersruimte. In 2003 werden hier kratten aangelegd. Deels door herprofilering en deels door de kratten groeit hier weer een rij bomen, wat het klimaat en het beeld aanzienlijk verbetert.

Apeldoorn is dit jaar European City of the Trees. Dit uit zich in tal van activiteiten, zoals een bomenparade in de hoofdstraat, Nationale bomendaten en NL klimkampioenschappen.

Bosplantsoen

De oppervlakte bosplantsoen is aanzienlijk. Er zijn vier verschijningsvormen: struweel, bosplantsoen in cultuurlijk zone, in natuurlijke zone en stadsbos. Het ecologisch groen bevindt zich in de radialen en grote groengebieden (parken),

de cultureelrijke meer op wijkniveau. Een optimaal ecologisch beheerd bosplantsoen bestaat uit een boomlaag, struiklaag (inclusief dood hout) en een kruidlaag. Tegenwoordig worden vakken bosplantsoen niet meer kaalgemaaid.

Bermen

Apeldoorn heeft veel bloemrijke berm. Zaad uit die vegetaties wordt verzameld, gedroogd, gedorst en gezeefd. Het wordt bewaard in een droogkast in katoenen zakken. Uiteindelijk wordt het weer uitgezaaid in de stad. Bij het maken van mengsels wordt rekening gehouden met vocht, voedselrijkdom, hoogte en een seizoensbreed kleureffect. De berm worden gemonitord.

Naar buiten!

Na de presentatie maken we een fietstocht langs diverse projecten in de stad.

Bunkers en bomen

Afhankelijk van de situatie kiest men de oplossing. Op plekken met weinig verkeer is dat een andere dan op plekken met veel verkeer. In totaal zijn er zeven varianten mogelijk. In de situatie hiernaast staan bomen in een verdiepte boomspegel (ca. 0,7 m) met daarop een rooster. Voor het maken van dit soort constructies is een speciaal bomenbudget van 9,5 ton.

Valentijnslinde aan de Roggestraat

Deze linde is met een flinke kluit verschoven naar deze plek in de Roggestraat. Nadat bleek dat de conditie behoorlijk terugliep is een plan gemaakt om de groeiplaats te verbeteren. Het ging hierbij vooral om water. De boom ligt nu als het ware levenslang 'aan het water'. Via een bewateringssysteem krijgt de boom dagelijks water.

Beken en sprengen

Afgelopen jaren is hard gewerkt aan het herstel en verbeteren van de kwaliteit van de vele sprengen in het gebied. Waterlopen werden weer zichtbaar gemaakt en opgeknapt. Wij volgen de Grift. Hoe meer naar het buitengebied toe, hoe natuurlijker het uiterlijk.

Sprenge tussen het stedelijk en landschappelijk gebied.

Bedoeld als waterkerend element, maar vooral ook gebruikt als speelplek

Aanzet voor uitbreiding van het water in de toekomst.

Brinkpark

Voorheen een bovengrondse parkeerplaats die is omgetoverd tot groene plek op een parkeergarage. De Grift verandert hier even in een mooie stedelijke vijver. Het groen erom heen is aangeplant volgens de Prairie Garden methode. Deze methode, geeft een natuurlijk beeld, omdat de vaste planten niet in grote groepen per soort bijeen staan, maar meer door elkaar. De bodem bestaat uit een toplaag van lavakorrels, wat een rol speelt bij de waterhuishouding.

Op de garage.

Vervolg, zachteoever naast harde kant.

Vergroenen

Straten met weinig groen kunnen bij warm weer veel hittestress opleveren. Aanplanten van meer groen en met name bomen kan helpen bij verlagen van de temperaturen op straat. De Laan van Orden op de foto hiernaast wordt op die manier aangepakt. Naast een positief effect op de temperatuur ook voor het beeld geen overbodige luxe.

Waterbronpark

De gemeente Apeldoorn heeft het herstel van sprengen grootschalig aangepakt. Veel sprengen komen uit in de Grift. Uiteindelijk komt alle water via het Apeldoorns Kanaal uit in de IJssel. In de wijk van Orden bevindt zich een grotendeels hersteld bekensysteem. (Order beek en Rode beek). De Rode beek ontspringt uit een aantal sprengkoppen in het Waterbronpark. In dit gebied zijn twee verschillende grondwaterspiegels. Dit komt door een storende kleilaag.

Naast de al bestaande sprengkop is er nog een nieuwe gegraven met daartussen een grote poel om voor water te zorgen in droge tijden. Particulieren hebben meegewerkt in dit project.

Prinsenspark

Villawijk de Parken werd gebouwd op het voormalig landgoed de Pasch. Een gedeelte werd ingericht als wandelpark, het Oranjepark. Na uitbreiding van de wijk werd in 1909 het Prinsenspark aangelegd. Het is uiteindelijk aan de gemeente geschonken. Van oorsprong was hier een drinkplaats waar water bleef staan door een leemlaag in de bodem. Het werd aangelegd in de Engelse landschapsstijl met een langgerekte vijver. In het park staan veel oude bomen.

Oude boom.

De inrichting is niet heel natuurlijk (behalve dan de glooiende lijnen van de Engels landschapsstijl). Cultuurhistorie speelt een grote rol op deze plek. Extra biodiversiteit is toegevoegd door de aanleg van vaste planten perken.

ACTIEJAARPLAN 2020

Onderwerp	Actie
Overdracht van informatie	
Verslagen	
Overdracht van alle uitgewisselde kennis en ervaring vindt plaats via verslagen naar de leden. Geïnteresseerden op het vakgebied ontvangen deze verslagen op verzoek. Het betreft zowel de verslaglegging van de voorjaars- en najaarsvergadering als die van de zomere excursie.	secretaris
Jaarverslag	
Ten behoeve van de eigen leden, vereniging Stadswerk en de WSE wordt jaarlijks een verslag samengesteld waarin het resultaat van het actiejaarplan is opgenomen. Het jaarverslag wordt ook geplaatst op de website.	secretaris webmaster
Actiejaarplan	
De activiteiten van de TIF worden in het actiejaarplan omschreven. In de najaarsvergadering worden de activiteiten voor het volgende jaar vastgesteld.	allen
Presentaties	
De werkgroep vraagt regelmatig een deskundige om een presentatie te geven naar aanleiding van een thematisch onderwerp. Informatie over de werkgroep is te vinden op de website: www.heemflora.nl	afhankelijk van gelegenheid
PR	
Af en toe wordt een artikel betreffende een thematisch onderwerp, of de activiteiten van de TIF in het algemeen aangeboden aan de vakpers.	voorzitter

Thematische onderwerpen
Jaartheme
Groen en natuurinclusief 2020
Onderwerpenportefeuille
Genetische variatie: Bestellen aan de hand van de rassenlijst verhoogt de ecologische waarde. Afstemming tussen gemeentes over het bestellen van plantmateriaal.
Insecten in het groen
Stinzenplanten
Muurbegroeiing
Natuurbeheer in bestekken
Houtwallen

Organisatie	
Lijst van aftreden: penningmeester : 2020 secretaris: 2021 voorzitter: 2022	

Bijeenkomsten	
Voorjaarsvergadering: 9 april	Den Haag
Zomerexcursie: 11 juni (Markerwadden ism Lelystad?)	Rinus Hofs
Najaarsvergadering: 15 oktober (Utrecht of Deventer?)	Carine de Rouw

Samenwerkingsverbanden	
Vereniging Stadswerk Nederland.	penningmeester
Vakpers	voorzitter
Werkgroep EIS	
Werkgoep Stadsecologen (WSE). Jaarthema's worden op elkaar afgestemd. Activiteiten worden uitgewisseld en naar behoefte samen georganiseerd.	voorzitter

Colofon

Werkgroep Toepassing Inheemse Flora
Correspondentieadres: Postbus 9100
3200 PC Leiden

www.heemflora.nl